

บทบาทของพระสงฆ์วัดชลประทานรังสฤษดิ์กับการพัฒนาสังคม

นายณรงค์ คงนวด

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต

ภาควิชาศึกษาศาสตร์และมานุษยวิทยา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2539

ISBN 974-695-453-1

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**THE ROLES OF MONKS AT WAT CHOLLAPRATHANRANGSARIT
IN SOCIAL DEVELOPMENT**

Mr. Narong Khongnual

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of The Requirements
for the Degree of Master of Arts**

**Department of Sociology and Anthropology
Graduate School**

Chulalongkorn University

Academic year 1996

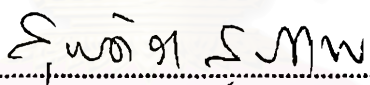
ISBN 974-635-453-1

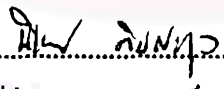
หัวข้อวิทยานิพนธ์ บทบาทของพระสงฆ์วัดชลประทานรังสฤษฎ์กับการพัฒนาสังคม
โดย นายณรงค์ กงนวล
ภาควิชา สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิเทศ ดินณะกุล

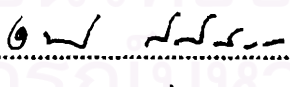
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

..... กณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ นายแพทย์ สุภาวัฒน์ ชุตินวงศ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ สุพัตรา สุภาพ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิเทศ ดินณะกุล)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. งามพิศ สัตย์สงวน)

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

แนวคิด ทงนวล : บทบาทของพระสงฆ์วัดชลประทานรังสฤษดิ์กับการพัฒนาสังคม
(THE ROLES OF MONKS AT WAT CHOLLAPRATHANRANGSARIT IN
SOCIAL DEVELOPMENT) อ.ที่ปรึกษา : ผศ.ดร. นิเทศ ตินณะกุล, 264 หน้า.
ISBN 974-836-453-1

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงบทบาทของพระสงฆ์วัดชลประทานรังสฤษดิ์
กับการพัฒนาสังคม โดยเน้นด้าน การสอนหนังสือในสถานการศึกษา
การสงเคราะห์ประชาชน และการเผยแผ่ธรรม

การวิจัยครั้งนี้ ใช้กลุ่มตัวอย่างแบบรวมกลุ่ม และได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางมานุษยวิทยา ได้แก่
การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสัมภาษณ์ไม่เป็นทางการ โดยมีสมมติฐานดังนี้

1. พระสงฆ์ที่สอนหนังสือในสถานศึกษามีบทบาทในการพัฒนาสังคม มากกว่าพระสงฆ์
ที่ไม่ได้สอนหนังสือในสถานศึกษา
2. พระสงฆ์ที่ปฏิบัติงานสงเคราะห์ประชาชนมีบทบาทในการพัฒนาสังคม มากกว่าพระสงฆ์
ที่ไม่ได้สงเคราะห์ประชาชน
3. พระสงฆ์ที่เผยแผ่ธรรมมีบทบาทในการพัฒนาสังคม มากกว่าพระสงฆ์ที่ไม่ได้เผยแผ่ธรรม

ผลการวิจัยพบว่า ทุกข้อเป็นไปตามสมมติฐาน ยกเว้นสมมติฐานข้อ 3.

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

สาขาวิชา สังคมวิทยา

ปีการศึกษา 2539

ลายมือชื่อนิติศ *Samyong Nong*

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา *นิเทศ ตินณะกุล*

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

C 730528 : MAJOR SOCIOLOGY AND ANTHROPOLOGY

KEY WORD : TEACHING / WELFARES / SPREADED / DEVELOPMENT

NARONG KHONGNUAL : THE ROLES OF MONKS AT WAT CHOLLA PRATHANRANGSARIT
IN SOCIAL DEVELOPMENT. THESIS ADVISOR :

ASSIST. PROF. NITHET TINNAKUL, Ph.D. 284 pp. ISBN 974-635-453-1

The objective of this research was to study the roles of monks at Wat Cholla prathanrangsarit in social development, emphasised in teaching at educational institutions, social welfares and spreaded Dharma.

This research was using grouping-type as a sample and the anthropological research method such as participant observations in-depth interviews and informal interviews based on the following assumptions :

1. The monks who taught in the educational institutions played the roles on social development more than those who did not teach in the educational institutions.
2. The monks who worked as social workers played the roles on social development more than those who did not work as social workers.
3. The monks who spreaded Dharma played the roles on social development more than those who did not spread Dharma.

The findings of the research were in accordance with the above assumptions excepted assumption 3.

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา..... สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

สาขาวิชา..... สังคมวิทยา

ปีการศึกษา..... 2539

ลายมือชื่อนิสิต..... *Narong Khongnu*

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... *Nithet Tinnakul*

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ เนื่องจากผู้วิจัยได้รับความกรุณาช่วยเหลือ อย่างดียิ่ง จากหลายฝ่ายที่ให้ความสนับสนุนช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ดังนี้

ขอขอบพระคุณอย่างยิ่งคือ รองศาสตราจารย์ สุพัตรา สุภาพ อดีตหัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ได้ให้ความเมตตาอนุเคราะห์ และได้รับความเอื้อเฟื้อด้วยดีซึ่ง ที่ได้กรุณารับเป็นประธานกรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์ และยังได้ให้คำแนะนำแก้ไขปรับปรุง และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัย ตั้งแต่เริ่มต้น จนกระทั่งเสร็จสิ้นการทำวิจัย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ และขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิเทศ ตินณะกุล ได้กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ท่านได้สละเวลาในการให้คำปรึกษาข้อคิดเห็น ให้ความเอาใจใส่ดูแล ให้คำปรึกษา คำแนะนำ และได้เสียสละเวลาเพื่อที่จะมาอ่านตรวจสอบ ตลอดจนได้กรุณาตรวจแก้ไขปรับปรุงวิทยานิพนธ์ ให้ถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. งามพิศ สัตย์สงวน หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้มีเมตตาให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์อย่างสูง โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับงานวิจัยสนามทางมานุษยวิทยา ตลอดจนในการจัดเกลาสำนวน และการใช้ภาษาในการเขียนวิทยานิพนธ์ และยังได้ให้คำแนะนำในการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างสูงต่อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และได้กรุณารับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

นอกจากนี้ ในการเก็บข้อมูลที่สนามวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจาก พระสงฆ์วัดชลประทานรังสฤษฎ์ และขอกราบขอบพระคุณ พระธรรมโกศาจารย์ (หลวงพ่อบุญญานันทะ) เจ้าอาวาส และพระมหาสมชาย เจริญกิจ ที่เมตตาให้ที่พักอาศัย ทั้งให้คำปรึกษาแนะนำด้วยคุณธรรมที่มี ค่ายิ่ง รวมทั้งคณะพระธรรมทายาท พระนวกะ และพระสงฆ์วัดชลประทานรังสฤษฎ์ทุกรูป ที่ช่วยตอบแบบสอบถาม ให้การสนับสนุนในการรวบรวมข้อมูล

ท้ายที่สุด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอย่างยิ่ง คือผู้มีพระคุณทุกท่าน โดยเฉพาะคุณแม่และออปุภุชกร ที่เอาแรงกายแรงใจ และกำลังทรัพย์สนับสนุนมาโดยตลอด พระคุณของท่านนั้นย่อมอยู่เหนือการกล่าวขอบคุณ

ฉรงค์ คงนวล

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญรูปภาพ	ข
สารบัญแผนภูมิ	ค
สารบัญแผนที่	ค
สารบัญไดอะแกรม	ด

บทที่

1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
ขอบเขตของการวิจัย	7
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	7
2. กรอบแนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
กรอบแนวคิดทฤษฎี	8
แนวความคิดเรื่องศาสนา	8
แนวความคิดเรื่องศาสนากับสังคม	12
แนวความคิดเกี่ยวกับบทบาท	14
ทฤษฎีโครงสร้าง	18
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	26
เอกสารที่เกี่ยวข้อง	26
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	48
กรอบแนวคิด	57
สมมติฐาน	58
ตัวแปร	59

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	60
3 ระเบียบวิธีวิจัย	62
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	62
การใช้เทคนิควิจัยสนามทางมานุษยวิทยา	63
ขั้นตอนในการดำเนินการศึกษา	66
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	66
ประชากรและกลุ่มตัวอย่างของการวิจัย	67
การวิเคราะห์ข้อมูล	68
ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล	68
การเสนอผลการวิจัย	69
4. ลักษณะทางกายภาพ ประชากร และวัฒนธรรมวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ..	70
จังหวัดนนทบุรี	70
อำเภอปากเกร็ด	74
ลักษณะทางกายภาพวัดชลประทานรังสฤษฎ์	79
ประวัติความเป็นมาของวัดชลประทานรังสฤษฎ์	79
สถานที่สำคัญของวัดชลประทานรังสฤษฎ์	83
สภาพทั่วไปของวัดชลประทานรังสฤษฎ์	94
นโยบายหลักของวัดชลประทานรังสฤษฎ์	96
แรงจูงใจในการพัฒนาสังคม	97
ลักษณะประชากร	98
การจัดระเบียบทางสังคมของพระสงฆ์วัดชลประทานรังสฤษฎ์	99
ลักษณะทางวัฒนธรรมของวัดชลประทานรังสฤษฎ์	100
ระบบความเป็นอยู่	100
การดูแลสุขภาพเจ็บป่วย	100
ระบบการปกครอง	101
ระบบการศึกษา	102
ลักษณะอาคารที่พักพระสงฆ์	109

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

ระบบศาสนาและความเชื่อ	112
กลุ่มสังคมของพระสงฆ์	118
ชีวิตประจำวัน ประเพณีพิธีกรรมในรอบปี	120
การสัมภาษณ์เจาะลึก	125
5. ผลการวิจัย และพิสูจน์สมมติฐาน	199
ก. ข้อมูลเกี่ยวกับประชากรกลุ่มตัวอย่าง	200
ข. การพิสูจน์สมมติฐาน	207
สมมติฐานข้อที่ 1	207
สมมติฐานข้อที่ 2	214
สมมติฐานข้อที่ 3	222
6. สรุปผลการวิจัย ปัญหาการวิจัย และข้อเสนอแนะ	228
สรุปผลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก	236
ปัญหาการวิจัย	239
ข้อเสนอแนะ	241
รายการอ้างอิง	242
ภาคผนวก	247
ภาคผนวก ก	248
ภาคผนวก ข	256
ภาคผนวก ค	259
ประวัติผู้เขียน	264

สารบัญตาราง

ตารางที่

1	แสดงข้อมูลจำนวนพื้นที่ หมู่บ้าน ตำบล และบ้าน จังหวัดนนทบุรี	72
2	โครงสร้างอายุของประชากร	98
3	จำนวนของประชากรที่จบการศึกษาในระดับต่าง ๆ	104
4	จำนวนประชากรผู้ที่กำลังศึกษาในระดับการศึกษาต่าง ๆ	104
5	ลักษณะที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ และสถานที่กระทำกิจกรรมทางสังคม	111
6	จำนวนของยานพาหนะจำแนกตามภูภิสงฆ์	112
7	แสดงประเพณีพิธีกรรมและกิจกรรมทางศาสนา	124
8	แสดงจำนวน และคำร้อยละลักษณะทั่วไปของประชากรที่อยู่ในข่ายศึกษา	200
9	แสดงจำนวนและคำร้อยละของลักษณะข้อมูลเกี่ยวกับการสอนหนังสือ การสงเคราะห์ และการเผยแผ่ธรรม	203
10	แสดงร้อยละและจำนวนประชากร จำแนกตามบทบาทการสอนหนังสือ และอายุ	208
11	แสดงร้อยละของประชากรตัวอย่าง จำแนกตามบทบาทการสอนหนังสือ และพรรษา	209
12	แสดงร้อยละของประชากรจำแนกตามบทบาทการสอนหนังสือ และการศึกษาทางโลก	210
13	แสดงร้อยละประชากรตัวอย่าง จำแนกตามบทบาทการสอนหนังสือ และการศึกษาทางธรรม	211
14	แสดงร้อยละของประชากร จำแนกตามบทบาทการสงเคราะห์ประชาชน และอายุ	215
15	แสดงร้อยละของประชากร จำแนกตามบทบาทในการสงเคราะห์ประชาชน และ ระดับพรรษา	217
16	แสดงร้อยละของประชากร จำแนกตามบทบาทในการสงเคราะห์ประชาชน และการศึกษาทางโลก	218
17	แสดงร้อยละของประชากร จำแนกตามบทบาทการสงเคราะห์ประชาชน แสดงการศึกษาทางธรรม	220

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่

18 แสดงร้อยละของประชากร จำแนกตามบทบาทในการเผยแพร่ธรรมและอายุ	223
19 แสดงร้อยละของประชากร และจำแนกตามบทบาทในการเผยแพร่ธรรม และพรหมา	224
20 แสดงร้อยละของประชากร จำแนกตามบทบาทการเผยแพร่ธรรม และการศึกษาทางโลก	225
21. แสดงร้อยละของประชากร จำแนกตามบทบาทการเผยแพร่ธรรม และการศึกษาทางธรรม	226

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญรูปภาพ

รูปภาพที่

1.	อาคารเรียนโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์	84
2.	สถานที่ตั้งของศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา	92
3.	สถานหินโค้ง หรือสถานไฟสถานที่จัดกิจกรรมทางศาสนา.....	95
4.	ที่ตั้งอาคารเรียนโรงเรียนพุทธธรรม	95

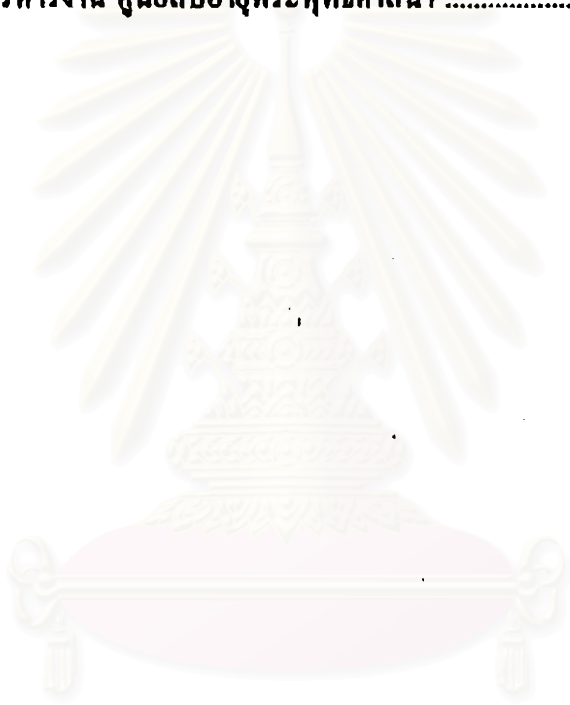

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่

1. แสดงหน่วยกระทำเสรี	20
2. แสดงประเภทของวัฒนธรรม	24
3. แสดงสถิติจำนวนพระอาจารย์ อาจารย์ และนักเรียน	85
4. แสดงรูปแบบการจัดแผนผังการบริหารงานโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์.....	86
5. แผนภูมิการบริหารงาน ศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา	93

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนที่

แผนที่

1	แผนที่แสดงที่ตั้งจังหวัดนนทบุรี และอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง.....	73
2	แผนที่แสดงที่ตั้งอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี	77
3	แผนที่แสดงที่ตั้งตำบลบางตลาด และตำบลไถ่เคียง	78
4	แผนที่แสดงลักษณะทั่วไปของวัดชลประทานรังสฤษฎ์	82

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ ใคอะแกรม

ใคอะแกรมที่

1	แสดงครอบครัวและเครือญาติของพระมหาเมตตา	131
2	แสดงครอบครัวและเครือญาติของพระมหากรุณา	141
3	แสดงครอบครัวและเครือญาติของพระมหาคำ	149
4	แสดงครอบครัวและเครือญาติของพระสังกะ	156
5	แสดงครอบครัวและเครือญาติของพระแก้ว	165
6	แสดงครอบครัวและเครือญาติของพระปลัดบารมี	170
7	แสดงครอบครัวและเครือญาติของพระขันติ	177
8	แสดงครอบครัวและเครือญาติของพระบุญ	190
9	แสดงครอบครัวและเครือญาติของพระมหารัฐ	197

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย